

Sosiaali- ja terveysministeriö
Kirjaamo
PL33
00023 VALTIONEUVOSTO

Tausta

Arpajaislain (2001/1047) 20a §:ssä säädetään sosiaali- ja terveysjärjestöjen neuvottelukunnasta ja sen arviointi- ja avustusjaostosta (myöhemmin arviointi- ja avustusjaosto tai jaosto), jotka valtioneuvosto asettaa neljäksi vuodeksi kerrallaan.

Arviointi- ja avustusjaoston tehtävänä on antaa sosiaali- ja terveysministeriölle lausuntoja terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen myönnettävien avustusten jaosta sekä tehdä arviointeja avustettavien järjestöjen toiminnasta.

Valtioneuvoston asetuksen 1555/2016 3§:ssä määritellään arviointi- ja avustusjaoston kokoonpanosta: arviointi- ja avustusjaostossa on puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja sekä enintään viisi muuta jäsentä ja näillä henkilökohtaiset varajäsenet. Sosiaali- ja terveysministeriö on asettanut 22.4.2021 päätöksellään jaoston toimikaudelle 23.4.2021–22.4.2025.

Lausunnon antamisen hetkellä arviointi- ja avustusjaostoon kuuluu puheenjohtaja, varapuheenjohtaja sekä viisi jäsentä, joille kullekin on nimetty varajäsen. Jaoston puheenjohtajaksi on nimitetty vastuullisuusjohtaja Satu Niemelä ja varapuheenjohtajaksi pääsihteeri Kari Anttila. Lisäksi jäseniksi ja varajäseniksi ovat nimitetty seuraavat henkilöt (henkilökohtaiset varajäsenet suluisissa): professori Tiina Laatikainen (etuuspäällikkö Tuula Ahlgren), professori (h.c.). Lasse Murto (kirkkoherra Riikka Reina), johtaja Hanna-Maija Kause (professor Helena Blomberg-Kroll), sosiaalineuvos Stefan Mutanen (sosionomi Hannu Partanen) sekä erityisasiantuntija Tarja Tenkula (valtiotieteiden maisteri Maija Perho).

Lausuntopyyntö

Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt 7.12.2023 arviointi- ja avustusjaostoa antamaan lausunnon Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskuksen (myöhemmin STEAn) avustusehdotuksesta koskien vuoden 2024 avustusehdotusta. Terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen tarkoitettu Veikkauksen tuotto käytetään avustusten myöntämiseen oikeuskelpoisille yleishyödyllisille yhteisöille ja säätiöille.

Materiaalin käsittely

Lausunnon antamista varten arviointi- ja avustusjaosto on saanut vuotta 2024 koskevan STEAn avustusehdotuksen, joka sisältää avustuskokonaisuuksittain kunkin avustuskohteen käyttötarkoituksen, vuodelle 2023 myönnetyn summan sekä mahdollisen ohjeellisen avustussuunnitelman vuodelle 2024, vuodelle 2024 haetun euromäärän, vuodelle 2024 ehdotetun euromäärän sekä vuodelle 2025 mahdollisesti suunnitellun ohjeellisen avustussuunnitelman. Tämän lisäksi tiedoksi on saatu haettavan toiminnan toiminta-alue, järjestön järjestöluokka, hakemustyyppi sekä valmistelijan perustelut avustuskohteen avustusehdotukselle.

Menettelytapa

Avustusehdotus on esitelty jaoston kokouksessa 1.12.2023, minkä jälkeen jaosto on tutustunut avustusehdotukseen avustuskohteittain. Jaoston jäsenillä on ollut mahdollisuus esittää yleisiä tai kohdekohtaisia kysymyksiä. STEA on vastannut esitettyihin kysymyksiin kirjallisesti ja esitellyt vastaukset suullisesti 8.12, 12.12. ja 18.12. pidetyissä kokouksissa.

Jaoston näkemyksen mukaan avustustenjakoprosessi on toimiva, ja STEAlla on avustettavalle toiminnalle ja avustettavaksi ehdotetuille kohteille selkeät ja avoimesti kommunikoidut kriteerit ja perustelut. Jaosto sai esiin nostamiinsa teemoihin ja kysymyksiin perustellut vastaukset.

STEAlta saatujen tietojen perusteella avustuksen hakijoille ja saajille on järjestetty koulutusta niin hakemiseen, arviointiin kuin avustusten käyttöön liittyen. Jaosto pitää tärkeänä, että koulutusta tarjotaan jatkossakin erilaiset järjestötoimijat huomioiden ja kaksikielisesti. Näin varmistetaan, että hakuprosessi on kaikille mahdollisimman selkeä ja samalla hakijat saavat tarvitsemansa tuen teknisesti STEAn kriteerit täyttävien hakemusten jättämiseen.

Edellisinä vuosina jaosto ei ole nähnyt tarpeelliseksi ottaa kantaa lausunnossaan yksittäisten järjestöjen avustuskokonaisuuksiin tai avustuskohteisiin, vaan jaosto on kiinnittänyt huomiota laajempiin kokonaisuuksiin. Poikkeuksena aikaisempaan käytäntöön jaosto kiinnittää tässä lausunnossaan huomiota SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n kokonaisavustustasoon.

Koska avustusehdotus ei ole päätös, avustusehdotukseen ei voi hakea oikaisua. Järjestö on voinut kuitenkin halutessaan ilmaista kannanottonsa STM:n kirjaamoon. Kannanotot avustusehdotuksesta ja oikaisupyynnöt avustuspäätöksestä käsittelee sosiaali- ja terveysministeriö. Jaosto ei nykykäytännön mukaisesti käsittele jaoston jäsenille tulleita kannanottoja. Tähän poikkeuksena on tänä vuonna tutustuttu SOSTE:n tekemään kannanottoon.

Muuttunut rahoitusmalli

STEA:n avustusehdotus vuodelle 2024 on viimeinen nykymuotoisen rahoitusmallin puitteissa tehty avustuskokonaisuus sosiaali- ja terveysjärjestöjen toteuttaman sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Avustusvarojen siirtyminen yleiskatteelliseksi, osaksi valtion budjettivalmistelua, tuo tullessaan uudenlaisen tilanteen aiemmin Veikkauksen tuottoja jakaneille tahoille. Lisäksi sektorikohtainen lainsäädäntö sekä avustusasetus uudistuvat.

Uuden rahoitusmallin laatimisen yhteydessä oli tavoitteena turvata rahapelien tuotolla toimineille avustuksensaajille ennustettava, vakaa ja edunsaajien autonomian turvaava riittävä rahoitus. Rahoitusmallin valmistelun yhteydessä kokoontunut parlamentaarinen seurantaryhmä yhdessä valtioshteereistä koostuvan hankeryhmän kanssa päätyi sopuun vuosien 2024–2026 rahoitustasosta keväällä 2023. Parlamentarisessa sovussa määriteltiin myös, että nykyisiä jakosuhteita kunnioitetaan siirtymävaiheessa ja että rahoituksen kokonaistasossa huomioidaan yleinen kustannustason kehitys.

Jaosto pitää erittäin tärkeänä, että parlamentarisesta sovusta pidetään kiinni kaikilta osin. Avustetulla toiminnalla lisätään osallisuutta ja hyvinvointia yhteiskunnassa, jossa epävarmuus monella elämän osa-alueella on lisääntynyt.

Avustustason laskun vaikutukset kansalaisyhteiskuntaan

Hallitusohjelmaan on kirjattu vuodelle 2027 100 miljoonan euron leikkaukset sosiaali- ja terveysjärjestöjen tekemän terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämisen rahoitukseen. Toteutuessaan hallitusohjelmassa suunnitellut leikkaukset tarkoittaisivat yli neljäsosan pudotusta kokonaisrahoitukseen. Tämä merkitsi järjestöjen toimintaedellytysten aivan oleellista heikentymistä.

Ennustettavuuden merkitys järjestötoiminnalle on kriittinen kohderyhmien laadukkaan tuen näkökulmasta. Riittävä rahoitustaso tulee varmistaa myös tiukassa taloustilanteessa ja tunnistaa kansalaisjärjestöjen työn merkitys yhteiskunnassa ja julkisten palvelutarpeiden ennaltaehkäisyssä.

Jaosto pitää tärkeänä, että järjestöjen omaa varainhankintaa mahdollistetaan sopeutumiskeinona tulevien vuosien tiukentuvaan rahoitustilanteeseen. Samalla kuitenkin on erittäin tärkeää, että STEA voi jatkossakin myöntää valtionavustusta ilman omavastuuta, sillä suuri osa kansalaisjärjestöistä toimii ilman muita rahoituslähteitä.

Avustustason laskun vaikutukset ihmisiin

Jaosto kantaa huolta rahoituksen pienenemisen vaikutuksista kansalaisyhteiskunnan toimintaan, mutta myös suoraan ihmisiin kohdistuviin vaikutuksiin. STEA-avustuksilla tuetaan välttämättömällä tavalla yhteiskunnassa kaikkein heikoimmassa asemassa olevia kohderyhmiä, joihin voi kohdistua myös merkittäviä tukien ja palvelujen

leikkauksia nykyisen hallitusohjelman ja valtion talousarvioesityksen myötä.

Jaosto haluaa painokkaasti korostaa sitä tosiseikkaa, että mikäli järjestöjen ihmisille suuntaama tuki ja monipuolinen auttaminen vähenevät merkittävästi tai pahimmillaan lakkaavat kokonaan, paine verorahoitteisten palvelujen kysyntään kasvaa. Kysynnän kasvaessa hyvinvointialueiden resurssit ja osin ehkä myös osaaminen eivät riitä erityisen tuen tarpeessa olevien henkilöiden auttamiseen ja tukemiseen.

Näkymättömät -avustusohjelma

STEA käynnistää osana vuoden 2024 avustusehdotusta Näkymättömät -avustusohjelman (2024-2026), jonka tarkoituksena on vahvistaa haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten osallisuutta. Jaosto pitää avustusohjelmaa rohkeana avauksena ja ohjelmaan valittuja kohderyhmiä tärkeinä. Lisäksi jatketaan tutkitusti tuloksellista Paikka auki -osatyökykyisten ja nuorten työllistymisen avustusohjelmaa. Avustusohjelman jatkaminen on erityisen perusteltua tilanteessa, jossa työllisyysnäkömät ovat heikkenemässä ja jossa erityisesti osatyökykyisten työllistymismahdollisuudet ovat jo lähtökohtaisesti heikot. Ohjelma on ollut monelle nuorelle väylä uravalintaan ja oman paikan löytämiseen työelämässä.

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Jakoehdotuksessa jaoston huomio kiinnittyy SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:lle ehdotettuihin avustuksiin. Laaditun avustusehdotuksen mukaan SOSTE:n kokonaisavustustaso pienenee merkittävästi vuodelle 2024 (Päätös vuodelle 2023 on 3 554 493€ ja ehdotus vuodelle 2024 on 1 600 000€).

SOSTE:n rooli sosiaali- ja terveysjärjestöjen kentällä on itsessään ja välillisesti merkittävä muille alan toimijoille. Järjestöjen kouluttaminen, arkitöiden tukeminen ja järjestöjen yhteisen äänen tuottaminen ovat tärkeitä SOSTE:n tehtäviä.

Ehdotuksen mukainen avustustaso merkitsisi SOSTE:n vuoden 2024 toimintaedellytysten olennaista heikkenemistä, mikä tarkoittaisi vakavia vaikutuksia koko sosiaali- ja terveysjärjestökentän toiminnalle. Jaosto toivoo, että SOSTE:n resurssit tehdä merkittävää työtään turvattaisiin edellisvuosien tasolle.

Jaosto on perehtynyt SOSTE:n laatimaan kannanottoon ja lisäksi kuullut STEAn kuvauksen ja perustelut tehdylle avustusehdotukselle. Jaosto pitää tärkeänä, että noudatettava avustuskäytäntö on selkeää ja saatettu STEAn neuvonta- ja ohjeistusvelvollisuuden täyttävällä tavalla järjestöjen tietoon. Lisäksi jaosto nostaa esiin sen, että erityisesti avustusjärjestelmän murrosvaiheissa, kuten avustusjärjestelmää koskevien lakimuutosten yhteydessä, on tärkeää kiinnittää erityistä huomiota siihen, että vuorovaikutus avustusten hakijoiden ja viranomaisen välillä on toimivaa ja dokumentoitua.

Kannanoton perusteella SOSTE:n pyrkimys on useiden avustusten sijaan keskittää koko avustussumma yhteen yleisavustukseen. Kyseessä olisi merkittävä muutos nykyiseen avustuskäytäntöön, joka perustuu yleis- ja kohdeavustuksiin. Yhteen yleisavustukseen siirtymiselle ei ole juridista estettä, mutta avustuskäytännössä tätä mahdollisuutta ei ole käytetty. Jaosto näkisi hyödyllisenä, että STEA tutkisi mahdollisuuden kehittää avustuskäytäntöä tähän suuntaan niin, että edellytykset hyvään ja laadukkaaseen laillisuus- ja tuloksellisuusseurantaan säilyvät.

STEAn roolista

Jaosto pitää jatkossakin tärkeänä STEAn itsenäistä roolia avustusehdotuksen muodostamisessa. Järjestöjen arjen ja toiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi on tärkeää, että rahoitukseen liittyvä päätöksenteko on kaikilta osin riittävän ennakoitavaa ja linjassa STEAn virallisten rahoituskriteerien kanssa.

Selkeiden ja avointen avustuskriteereiden kunnioittaminen sekä toimivat valmistelun, arvioinnin ja laillisuusvalvonnan prosessit tuottavat yhdessä kokonaisuuden. Tämä kokonaisuus tukee järjestöjä perustehtävänsä mukaisen toiminnan toteuttamisessa ja auttaa järjestöjä vastaamaan kohderyhmiensä avun tarpeeseen.

Jaosto haluaa kiittää STEAn johtoa ja asiantuntijoita huolellisesti laaditusta avustusesityksestä ja siitä, että sen työskentelyote on keskusteleva ja konsultoiva. Avustusehdotuksen läpikäynnin yhteydessä jaosto sai esitettyihin kysymyksiin STEAn asiantuntijoilta kattavat ja huolella valmistellut vastaukset.

Helsingissä, 19.12.2023

Satu Niemelä, vastuullisuusjohtaja Osuuskunta Tradeka, jaoston puheenjohtaja
Kari Anttila, pääsihteeri, varapuheenjohtaja
Tiina Laatikainen, professori UEF, jaoston jäsen
Tuula Ahlgren, etuuspäällikkö KELA, varajäsen
Lasse Murto, professori, jaoston jäsen
Riikka Reina, kirkkoherra Kallion seurakunta, varajäsen
Hanna-Maija Kause, johtaja Hyvinvointiala HALI ry, jaoston jäsen
Helena Blomberg, professori Helsingfors universitet, varajäsen
Stefan Mutanen, sosiaalineuvos, jaoston jäsen
Hannu Partanen, sosionomi, varajäsen
Tarja Tenkula, erityisasiantuntija Hyvinvointialueyhtiö HYVIL Oy, jaoston jäsen
Maija Perho, VTM, varajäsen